

τελοῦν ἀναμφισβητήτως, διὰ τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, « τὸ σύνολον τῆς νοητῆς πραγματικότητος, ἥτοι τῆς ἀληθείας, καθ' ὅσον ἀντιπροσωπεύουν, ὅλαι ὁμοῦ, τὴν θεωρητικὴν ἰσορροπίαν τοῦ ὄντος. Ὡς πρὸς τὴν αἰσθητὴν πραγματικότητα, αὕτη εἶναι ἀπεριόριστος ταλάντευσις ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ τοιούτου σημείου ἰσορροπίας »¹. Ἡ σημασία τῆς ἀπομονώσεως τῶν ἰδεῶν ἀπὸ τῆς πραγματικότητος μεταβάλλει ἄρδην τὴν περὶ αὐτῆς ἀντίληψιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν διαρκειακὴν συνέχειαν τὴν ὁποῖαν τείνει γὰ καταλύσῃ ὡς ἀντικείμενον τῆς νοήσεως. Οὕτω, ἐνῶ ἡ πραγματικότης, ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ, συμφύρεται εἰς μίαν διαρκῆ ροὴν διὰ τὴν συνείδησιν, ἡ νόησις, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν διεργασιῶν τῆς, διαστρέφει τὸν ἐξελικτικὸν διαρκειακὸν ἄξονα, διασπῶσα αὐτὸν διὰ τῆς διακρίσεως, κατὰ μῆκος αὐτοῦ, ὠρισμένων καιρίων σημείων τὰ ὁποῖα ἐξαίρει, ἐνῶ ταυτοχρόνως σχηματίζει, ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν, νέον ἄξονα ὀρθολογικόν, ὅστις προβάλλεται στατικῶς ὡς βᾶθρον τῆς νοητικῆς δραστηριότητος. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ πραγματικότης διασπᾶται εἰς νοητὴν καὶ αἰσθητήν, τῆς μὲν νοητῆς ἀποτελούσης τὸν ἀμετάβλητον πυρῆνα τῶν ἀντικειμένων τῆς νοήσεως, τῆς δὲ αἰσθητῆς ἀπωθουμένης εἰς ἐπίπεδον ἀνεπαρκοῦς αὐτοτελείας, ἐφ' οὗ νοεῖται ἐφεξῆς ὡς παραλλακτικὴ καὶ ἀλλοιωτικὴ ἐξωτερικὴ τάσις πρὸς μεταβολὴν τοῦ σταθεροῦ τύπου τοῦ ἄξονος τῶν νοητικῶν ἀντικειμένων, ἥτοι ὡς κατάπτωσις μιᾶς πρωταρχικῆς οὐσίας. Ἀπὸ τὴν « παραμορφωτικὴν » ταύτην ἀντίληψιν ζητεῖ ὁ Bergson ν' ἀπαλλάξῃ τὴν φιλοσοφίαν δι' ἀναζητήσεως τοῦ ἀμέσου συνειδησιακοῦ δεδομένου, ἥτοι τῆς διαρκείας, χάρις εἰς μίαν ἀνασύνταξιν καὶ ἀνασύνθεσιν τῶν μέχρις αὐτοῦ ἐπικρατησασῶν μεταφυσικῶν ἀντιλήψεων.

Εἰς τὴν διαφορὰν τῶν ἀντιλήψεων περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἰδέας ἐν τῷ χρόνῳ ὀφείλονται αἱ διάφοροι συνέπειαι τῆς φιλοσοφικῆς θεωρήσεως τοῦ χρόνου ἐν σχέσει πρὸς τὴν αἰωνιότητα ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς φιλοσοφικῆς θεωρήσεως τῆς διαρκείας. « Εἰς ὅποιον ἐγκαθίσταται ἐν τῷ γίνεσθαι, ἡ διάρκεια ἐμφανίζεται ὡς αὐτὴ αὕτη ἡ ζωὴ τῶν πραγμάτων, ὡς ἡ θεμελιώδης πραγματικότης. Αἱ μορφαί, τὰς ὁποίας τὸ πνεῦμα ἀπομονώνει καὶ ἐναποθηκεύει ἐντὸς ἐννοιῶν, δὲν εἶναι τότε εἰμὴ ὄψεις ληφθεῖσαι ἐπὶ τῆς μεταβαλλομένης πραγματικότητος. Εἶναι χρονικαὶ στιγμαὶ ἐπιλεγεῖσαι κατὰ μῆκος τῆς διαρκείας καί, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐκόπη τὸ νῆμα τὸ ὁποῖον τὰς συνέδες πρὸς τὸν χρόνον, δὲν διαρκοῦν πλέον. Τείνουν εἰς σύγχυσιν πρὸς τὸν ἴδιον αὐ-

1. L'évol. créatrice, σ. 763.

τῶν ὀρισμὸν, ἤτοι πρὸς τὴν τεχνητὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ τὴν συμβολικὴν ἔκφρασιν, ἣτις εἶναι τὸ νοητικῶν αὐτῶν ἰσοδύναμον. Εἰσέρχονται τρόπον τινὰ εἰς τὴν αἰωνιότητα, ἀλλ' ὅ,τι ἔχουν τὸ αἰώνιον ταυτίζεται πρὸς ὅ,τι ἔχουν τὸ μὴ πραγματικόν »¹, δεδομένου ὅτι ἡ πραγματικότης τοῦ γίνεσθαι εἶναι αὐτὴ αὕτη ἢ διάρκειά του.

Ἐὰν ἀντιθέτως ἐξέλθωμεν ἐκ τοῦ γίνεσθαι, θεωρήσωμεν δὲ τοῦτο ὄχι ὡς βίωμα, ἀλλ' ὡς ἀντικειμενικὴν πλέον παράστασιν, ἣτοι συμφώνως πρὸς τινὰ κινηματογραφικὴν μέθοδον, συμφώνως δηλαδὴ πρὸς μίαν ἐκλεκτικὴν δραστηριότητα ἐπιλογῆς καιρῶν φάσεων αὐτοῦ, « αἱ Μορφαὶ παύουν ἤδη ν' ἀποτελοῦν ὄψεις λαμβανομένας ἐπὶ τῆς μεταβολῆς, καθιστάμεναι τὰ συστατικὰ αὐτῆς στοιχεῖα, ἀντιπροσωπεύουσαι πᾶν ὅ,τι τὸ θετικὸν ὑπάρχει ἐν τῷ γίνεσθαι. Ἡ αἰωνιότης δὲν ὑπερίπταται πλέον τοῦ χρόνου δίκην ἀφαιρέσεως, ἀλλὰ τὸν θεμελιώνει ὡς πραγματικότητα. Τοιαύτη εἶναι ἀκριβῶς ἡ στάσις τῆς φιλοσοφίας τῶν Μορφῶν ἢ τῶν Ἰδεῶν. Ἐγκαθιστᾶ μεταξὺ τῆς αἰωνιότητος καὶ τοῦ χρόνου τὴν αὐτὴν σχέσιν πού ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ χρυσοῦ νομίσματος καὶ τῶν μικρῶν κερμάτων — κερμάτων τόσον μικρᾶς ἀξίας, ὥστε ἡ πληρωμὴ νὰ συνεχίζεται ἀπεριορίστως, χωρὶς ἡ ὀφειλὴ νὰ ἐξοφλῆται ποτέ, ἐνῶ ἡ ἐξόφλησις θὰ ἐγίνετο διὰ μιᾶς μὲ τὸ χρυσοῦν νόμισμα. Τοῦτο ἐκφράζει ὁ Πλάτων, διὰ τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ λόγου, ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ Θεός, μὴ δυνάμενος νὰ καταστήσῃ τὸν κόσμον αἰώνιον, προσέδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν Χρόνον, « κινητὴν εἰκόνα τῆς αἰωνιότητος »² »³.

Πρὸς τὴν τοιαύτην περὶ Ἰδέας θεώρησιν, ἐν σχέσει πρὸς τὸν χρόνον, εἶναι δυνατόν νὰ προσαφθῇ καὶ μία ἑτέρα ἀντίληψις ἀφορῶσα εἰς τὴν θεώρησιν τῆς ἐκτάσεως. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἡ πλατωνικὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ γενικώτερον διανόησις δὲν ἐμφανίζουσι αὐτὴν εἰμὴ ἐμμέσως⁴, ὡς βάσιν τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἰδεῶν. Ὁ Bergson, ὡς εἶδομεν, εἶχε μελετήσῃ αὐτὴν ἰδιαιτέρως παρ' Ἀριστοτέλει. Ἀφ' ἑτέρου, αὕτη διεδραμάτισε σημαντικὸν μέρος κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς περὶ χρόνου ἀντιλήψεως αὐτοῦ, καθ' ὅσον, ἤδη ἐν τῷ « Δοκιμίῳ », ὁ χρόνος θεωρεῖται ὡς νοητικὸν κατασκεύασμα μὲ βάσιν τὸ δεδομένον τῆς διαρκείας καὶ ἐπίδρασιν τῆς ἐννοίας τῆς χωροεκτατικῆς ἀντικειμενικότητος.

1. Αὐτόθι.

2. Πβ. Τίμ., 37d: « εἰκὼ δ' ἐπενόει κινητὸν τινὰ αἰῶνος ποιῆσαι, καὶ διακοσμῶν ἅμα οὐρανὸν ποιεῖ μένοντος αἰῶνος ἐν ἐνὶ κατ' ἀριθμὸν ἰούσαν αἰώνιον εἰκόνα, τοῦτον δὲν δὴ χρόνον ὠνομάκαμεν ».

3. L'évol. créatrice, σ. 763.

4. L'évol. créatrice, σ. 763.

‘Οπωσδήποτε, διὰ τὸν ἡμέτερον φιλόσοφον, ἡ πλατωνικὴ ἀντίληψις περὶ στατικοῦ χρόνου ἐπιτρέποντος τὴν ἐπ’ ἄπειρον κατάτμησιν αὐτοῦ εἰς στατικὰ ἐπίσης κερματικά τεμάχια, τῶν ὁποίων ἕκαστον δυνατὸν ν’ ἀποβῆ ἔν ταυτῷ χρονικὸν θεμέλιον καὶ φορεὺς μιᾶς Ἰδέας, καταστρέφει τὴν δυνατότητα ὀρθῆς θεωρήσεως τῆς πραγματικότητος ὡς ἀκατατμήτου διαρκείας, ὡς δ’ ἐκ τούτου ἡ περὶ Ἰδεῶν πλατωνικὴ θεωρία ἀποβαίνει θεωρία περὶ σχηματικῶν πλασμάτων τῆς νοήσεως, ταύτης ἀποξενουμένης οὕτω παντὸς δυνατοῦ μέσου πρὸς ἅπ’ εὐθείας βιωματικὴν σύλληψιν τῆς διαρκειακῆς ροῆς, ἐφ’ ὅσον ἡ κατεύθυνσις τῆς δραστηριότητός της παραμένει σαφῶς ἀντικειμενική.

Ἐνδεικτικὸς, ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου, εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ὡς ἄνω κινήματογραφικοῦ μηχανισμοῦ τῆς νοήσεως ὡς δημιουργοῦντος εἰς τὴν νόησιν μίαν « μηχανιστικὴν ψευδαίσθησιν »¹, τῆς ὁποίας τὸ κυριώτερον ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ διαμόρφωσις μιᾶς ἐννοιοκρατικῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ. Ἰδιαιτέρως, ἡ πλατωνικὴ ἰδεοθεωρία εἶναι ἐν πολλοῖς προέκτασις τῆς ἐλεατικῆς ὄντολογίας, διὰ τὴν ὁποίαν πᾶν γίνεσθαι εἶναι ἀδιανόητον, χαρακτηριζόμενον ὑπ’ αὐτῆς ὡς ἡ μόνη δυνατὴ ψευδαίσθησις τοῦ νοῦ, ἐνῶ διὰ τὸν Bergson, ψευδαίσθησις εἶναι ἀκριβῶς ἡ τοιαύτη περὶ ὄντος ἀντίληψις ἡ ἐμποδίζουσα τὴν θεώρησιν τῆς πραγματικότητος ὡς διεπομένης ὑπὸ τῆς διαρκείας, ἣτις πάντως δὲν ταυτίζεται πρὸς τὸ γίνεσθαι, ὡς τοῦτο ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείτου λ.χ. « Ἐπειδὴ τὸ γίνεσθαι προσβάλλει τὰς συνηθείας τῆς νοήσεως καὶ δυσκόλως ἐντάσσεται ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς γλώσσης » (οἱ Ἐλεᾶται) ἐκήρυξαν αὐτὸ μὴ πραγματικόν. Τὴν ἐν τῷ χώρῳ κίνησιν ἐξέλαβον ὡς καθαρὰν ψευδαίσθησιν². Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἦτο δυνατόν νὰ μετριασθῆ χωρὶς ἀλλαγὴν τῶν προκειμένων: νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ πραγματικότης μεταβάλλεται

1. Πβ. *L'évol. créatrice*, σ. 725 κ. ἐξ.

2. Καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι ἐπίσης ἐνδεικτικὸν τῆς καθόλου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπικρατησάσης τάσεως πρὸς ἀφομοίωσιν τοῦ προφορικοῦ λόγου πρὸς τὴν λογικὴν διαδικασίαν, ἣτις ἐπὶ μακρὸν ἀπετέλεσεν ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀδέσμευτον ἀνάπτυξιν τῆς Λογικῆς ἐπὶ ἀφηρημένου ἐπιπέδου.

3. Τὰ σχετικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ζήνωνος ἐξετάζονται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ Bergson. Πβ. *Essai sur les données immédiates de la conscience*, σσ. 75 - 76. *Matière et mémoire*, κεφ. IV, σσ. 326 - 328. *L'évol. créatrice*, σσ. 755 - 760. *Les deux sources de la morale et de la religion*, κεφ. I, σσ. 1020. *La perception du changement*, ἐν *La pensée et le mouvant*, σσ. 1379 - 1380.

μέν, ἀλλ' ὅτι δὲν θὰ ἔδει νὰ μεταβάλλεται. Ἡ ἐμπειρία μᾶς φέρει ἐνώπιον τοῦ γίνεσθαι, ἰδού ἢ αἰσθητὴ πραγματικότητα. Ἀλλὰ ἢ νοητὴ πραγματικότητα, ἢ ὁποία θὰ ἔδει νὰ ὑπάρχη, εἶναι ἔτι πραγματικώτερα, αὕτη δέ, θὰ εἶπουν, δὲν μεταβάλλεται. Ὑπὸ τὸ ποιοτικόν, τὸ ἐξελικτικόν καὶ τὸ ἐκτατικόν γίνεσθαι, τὸ πνεῦμα δέον νὰ ἀναζητήσῃ ὅ,τι ἀντιτίθεται πρὸς τὴν μεταβολήν: τὴν δυναμένην νὰ ὀρισθῇ ποιότητα, τὴν μορφήν ἢ οὐσίαν, τὸν σκοπόν. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας ἣτις ἀνεπτύχθη διὰ μέσου τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, τῆς φιλοσοφίας τῶν Μορφῶν ἢ... τῶν Ἰδεῶν »¹. Ὁ Πλάτων, παρὰ τοὺς μυθίους αὐτοῦ ἐνδοιασμούς, θὰ συνταχθῇ καὶ πάλιν τελικῶς πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην, ἐκφράζων αὐτὴν κατὰ τὸν τελειότερον καὶ χαρακτηριστικώτερον τρόπον. Οὕτω ὁ ἰδεοθεωρητικὸς δογματισμὸς καθίσταται νόμιμος ὡς θεμελιούμενος ἐπὶ μιᾶς δεοντολογικῆς δυνατικότητος. Τὸ γίνεσθαι ἀποτελεῖ φαινομενικότητα τὴν ὁποίαν ὁ λόγος ἀπορρίπτει, ὡς ἀντιβαίνουσαν πρὸς τὰς ἀρχάς του, πέραν δ' αὐτῆς ἀναζητεῖ ὅ,τι κατ' αὐτὸν θὰ ἔδει νὰ ὑπάρχη, ἥτοι σταθερὰν βᾶσιν πρὸς θεμελίωσιν τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ νοητοῦ κόσμου.

Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα γράφει ὁ Bergson ἀναφερόμενος εἰς τὴν γένεσιν τῆς φιλοσοφίας, ὅτι αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀνεπαρκειᾶς τῶν ἀντιληπτικῶν μας δυνατοτήτων, καταστάσης καταφανοῦς χάρις εἰς τὰς ἡμετέρας λογικὰς δυνατοτήτας, καὶ αἰτιολογῶν τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἑλεατικῆς καὶ τῆς πλατωνικῆς θεωρίας. Μόλις οἱ Ἑλεᾶται κατακρίνοντες τὴν ἰδέαν τῆς μεταβολῆς ἔδειξαν ἢ ἐνόμισαν ὅτι ἔδειξαν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ θεμελιωθῇ ἢ γνῶσις ἐπὶ τῶν δεδομένων τῶν αἰσθήσεων, ἢ φιλοσοφία μοιραίως ἐξειλίχθη εἰς ἰδεοκρατικὴν. « Διὰ τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους ὁ νοητὸς κόσμος τοποθετεῖται ἔξω καὶ ἄνω τοῦ ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν καθισταμένου ἀντιληπτοῦ. Αἱ ἀντιληπτικαὶ ἡμῶν ἱκανότητες δὲν μᾶς δεικνύουν εἰμὴ σκιὰς προβαλλομένας ἐπὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου ὑπὸ τῶν ἀμεταβλήτων καὶ αἰωνίων ἰδεῶν. Διὰ τοὺς νεωτέρους, ἀντιθέτως, αἱ οὐσίαι αὗται ἀποτελοῦν αὐτὰ ταῦτα τὰ αἰσθητά. Πρόκειται περὶ πραγματικῶν ὑποστάσεων, τῶν ὁποίων τὰ φαινόμενα εἶναι ἁπλῶς τὸ ἐπιφανειακὸν περίβλημα »². Ὅλοι ὁμως, ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἢ φιλοσοφία εἶναι ὑποκατάστασις τοῦ αἰσθητοῦ δεδομένου ὑπὸ τοῦ

1. L'évol. créatrice, σ. 760.

2. Ὑπαινιγμὸς διὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Descartes, τοῦ Leibniz καὶ ἰδίᾳ τοῦ Kant.

νοητοῦ τούτου»¹. Ἡ πλατωνικὴ ἰδεοκρατία, συνεχίζουσα καὶ ὀλοκληρώνουσα τὰς ἀπόψεις τῶν Ἑλεατῶν, ἐμφανίζεται οὕτω ὡς διορθωτικὴ προσπάθεια τῆς αἰσθησιοκρατικῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου, πλὴν δὲν ὑπερβαίνει τὴν στρεβλωτικὴν διὰ τὴν πραγματικότητα ἀντικειμενικὴν μόνον θεώρησιν αὐτῆς, χωροῦσα εἰς διαπιστώσεις βάσει βιωματικῶν δεδομένων, οὕτω δὲ ἡ δυναμικότης αὐτῆς ἀπορροφᾶται καὶ ἐξαντλεῖται ὑπὸ τῆς στατικότητος τῶν θεωρήσεών της. Παραβλέπουσα τὸν διαρκειακὸν χαρακτήρα τοῦ πραγματικοῦ, δημιουργεῖ ἐκ τοῦ μηδενὸς αὐθύπαρκα ἐξωχρονικὰ νοητὰ ὄντα, τὰς Ἰδέας, διασπῶσα τοιουτοτρόπως τὴν συνεχειακὴν ἐνότητα ἐντὸς τῆς ὁποίας διαγράφεται ἡ βιωματικὴ, ἐπὶ αἰσθησιακοῦ καὶ νοητικοῦ συνάμα ἐπιπέδου, δραστηριότης τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ πλατωνικὴ ὄντολογικὴ ἄποψις εἶχεν ἐπηρεάσει καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικὴν σκέψιν. Οὕτω, διὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ παλαιότεραν ἐπιστημονικὴν ἀντίληψιν, ἡ γνῶσις ὀλοκλήρου τινὸς γεγονότος ἦτο κατορθωτὴ διὰ τῆς προηγουμένης γνώσεως μιᾶς σειρᾶς καιρίων καὶ ὄντολογικῶς προνομιούχων χρονικῶν φάσεων, «στιγμῶν», χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἀναπαριστᾶτο ἡ ὅλη ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ ὑπὸ μελέτην γεγονότος. Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη ἤρκαετο εἰς τὴν γνῶσιν μιᾶς οἰασδῆποτε τοιαύτης στιγμῆς², θεωρουμένης ὡς κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπευτικῆς τοῦ ἐκάστοτε ἐπὶ μέρος ἐπιστημονικοῦ ἀντικειμένου. Ἀντιτιθεμένη πρὸς ἀμφοτέρας τὰς ἀνωτέρω ἀπόψεις, ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη θεωρεῖ τὸ ἐκάστοτε ἀντικείμενόν της ὡς ἔν τινι ἐνιαίῳ διαρκειακῷ πλαισίῳ ὑπάρχον καὶ συντελούμενον. Ἐχει δηλαδὴ ἐν μέρει ἐπέλθει ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἡ βασικὴ ἐκείνη ἀναστροφή τῆς ὁποίας ὀλοκληρωμένη μορφή εἶναι τὸ μπεργκσονικὸν μεταφυσικὸν αἴτημα. Ἡ μερικὴ καὶ ὄχι ἡ ὀλικὴ υἱοθεσία ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης τῶν μπεργκσονικῶν διδασμάτων ὀφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν τῶν διαρρυθώσεων τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Μεταφυσικῆς. Ἐνῶ τῆς τελευταίας ταύτης τὸ ἀντικείμενον εἶναι κατὰ τὸν Bergson, αὐτὸ τοῦτο τὸ νοοῦν ὑποκείμενον, ἐκ τῶν ἔνδον δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ, διὰ τὰς ἐπιστήμας, καὶ δὴ τὰς θετικάς, τὸ ἐκάστοτε ἀντικείμενον εἶναι ἀδύνατον νὰ παύσῃ ὄν τοιοῦτο. Ἐν ἐναντίῳ περιπτώσει, θὰ ἔπαυον ὑπάρχοντες καὶ οἱ ἀπαραίτητοι ἀντικειμενικοὶ ὄροι τῆς ἐπιστημονικῆς ἐξετάσεως. Διὸ καί, ἂν καὶ τὸ

1. Πβ. *La perception du changement, ἐν La pensée et le mouvant*, σ. 1368.

2. *L'évol. créatrice*, σ. 774.

ἐπιστημονικὸν γεγονός δὲν νοεῖται κεχωρισμένον τῆς διαρκειακῆς του ὑποστάσεως, κατ' ἀνάγκην παραμένει κεχωρισμένον τῆς νοήσεως τοῦ ἐπιστήμονος.

Ἡ πλατωνικὴ ἰδεοθεωρητικὴ ὄντολογία τοποθετεῖ τὰ ἐπὶ μέρους αὐτῆς ὄντα εἰς ἐξωχρονικὸν καὶ δὴ ὑπερχρονικὸν πεδίον, καίτοι ἀναγνωρίζει ὅτι ταῦτα ἀντιστοιχοῦν νοητῶς πρὸς χρονικὰ αἰσθησιακὰ δεδομένα αὐθαιρέτως ὑπὸ τῆς νοήσεως ἀπομονωθέντα. « Αἱ Μορφαὶ ἢ Ἰδέαι ἐνὸς Πλάτωνος ἢ ἐνὸς Ἀριστοτέλους ἀντιστοιχοῦν πρὸς προνομιούχους καὶ ἐξεχούσας στιγμὰς τῆς ἱστορίας τῶν ἀντικειμένων, αὐτῶν τούτων, ὅσαι ἐπαγιώθησαν ὑπὸ τῆς γλώσσης... Σημειοῦται λοιπὸν ὁ τελικὸς ὄρος ἢ τὸ ὑπέροτατον σημεῖον (τέλος, ἀκμή) ¹, ἀνάγεται δὲ εἰς οὐσιώδη στιγμὴν » ². Ἡ τοιαύτη νοητικὴ κατάτμησις τῆς πραγματικῆς διαρκείας, διὰ τῆς διακρίσεως τοιούτων προνομιούχων καιρίων στιγμῶν, ὡς ἐπίτευγμα τῆς ἀρχαίας διανοήσεως, λαμβάνει, ὡς πνευματικὸν πλέον ἐπίτευγμα, ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πλαστικῇ τέχνῃ. Ἡ προσεκτικὴ ἀνατομικὴ καὶ αἰσθητικὴ μελέτη ἐνὸς καλοῦ ἀντιγράφου τοῦ ἀπολεσθέντος πρωτοτύπου τοῦ Δισκοβόλου τοῦ Μύρωνος, λ.χ. τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὴν Γλυπτοθήκην τοῦ Μονάχου ³, θὰ δείξῃ ὅτι ὁ καλλιτέχνης συνέλαβε νοητῶς τὰς χαρακτηριστικώτερας φάσεις τῆς διαρκείας τῆς κινήσεως τοῦ ἀθλητοῦ. Οὐδεμία ἐκ τούτων εἶναι πραγματικὴ, ὅλαι ὁμως ὁμοῦ τείνουν νὰ διαιωνίσουν ὑπερχρονικῶς τὴν κινητικὴν διάρκειαν. Ἡ τοιαύτη μέθοδος παρέμεινε πάντοτε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τέχνης, ἢ Τέχνη ὁμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν Μεταφυσικὴν, καθ' ὅσον ἡ τελευταία αὕτη δὲν φιλοδοξεῖ τόσον νὰ ἀνασυνθέσῃ δημιουργικῶς τὴν πραγματικότητα, ὅσον νὰ θεωρήσῃ τὸ πραγματικὸν ὑπὸ τὴν ἀληθῆ του ὄψιν.

Τὰ πλατωνικὰ ὄντα, αἱ Ἰδέαι, ὡς τέλεια νοητὰ δεδομένα παρέχονται, ἀνεξαρτήτως παντὸς χρονικοῦ προσδιορισμοῦ, ὡς ὑπάρχοντα ἐντὸς τῆς αἰωνιότητος ἀμεταβλήτως καὶ σταθερῶς ⁴, ἄρα ὡς μὴ ὑπαγόμενα εἰς οἶονδῆποτε διαρκειακὸν γίνεσθαι. Δὲν ἀποτελοῦν καὶ κριτήριον διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἀπλῶς κριτήριον μεταφυσικόν, χάρις εἰς τὸ ὅποιον, μέσω τοῦ ἀπολύτου αὐτοῦ χαρακτηῆρος, εἶναι δυνατὸς ὁ νοη-

1. Ἑλληνιστὶ ἐν τῷ κειμένῳ.

2. L'evol. créatrice, σ. 774.

3. Διὰ μίαν ἱκανοποιητικὴν παράστασιν, πβ. H. L u c k e n b a c h, Kunst und Geschichte, 1. Teil: Altertum, 17η ἔκδ., Μόναχον - Βερολίνον, Oldenbourg, 1941, εἰκ. 151.

4. Πβ. Le possible et le réel, ἐν La pensée et le mouvant, σ. 1344.

τικὸς ἀναλογισμὸς τοῦ σχετικοῦ χαρακτῆρος τοῦ « φαινομενικῶς πραγματικοῦ », νομιμοποιῶντος τὸν σχηματικὸν δυϊστικὸν χωρισμὸν τῆς πραγματικότητος. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἀκριβῶς, ἡ μπεργκσονικὴ μεταφυσικὴ προσφέρει μίαν ἀποψιν ὅλως νέαν ἐνιαίας θεωρήσεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος, ὡς ἀποτελούντων μίαν συνέχειαν διαρκούσης ἐξελικτικῆς δημιουργίας. Διὰ τοὺς νεωτέρους, ὁ χρόνος εἶναι σημαντικὸν μεταφυσικὸν στοιχεῖον μέσῳ τοῦ ὁποίου παρέχονται αἱ λύσεις τῶν διαφόρων μεταφυσικῶν προβλημάτων, καὶ δὴ τοῦ ὄντολογικοῦ τοιούτου. Ὁ Bergson χωρεῖ ἔτι περαιτέρω, ἀντικαθιστῶν τὸν χρόνον (τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς νοητικὸν οἰκοδόμημα a posteriori, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Kant λ.χ.) διὰ τῆς διαρκείας. Θεωρούμεναι λοιπὸν ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν, αἱ πλατωνικαὶ Ἰδέαι καθίστανται αὐτόχρομα αὐθαίρετα νοητικὰ δημιουργήματα, καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναγωγὴ των εἰς οἵανδήποτε διαρκειακὴ τάξιν, οὔτε ἡ ὑπαγωγὴ τῆς ὑπερχρονικῆς των οὐσίας ὑπὸ οἵανδήποτε χρονικὴν θεώρησιν. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ δυναμικὴ Μεταφυσικὴ τοῦ Bergson εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν στατικὴν τοῦ Πλάτωνος τοιαύτην, δημιουργουμένου οὕτω τοῦ ἰδιαιτέρου κλίματος ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ἡ μπεργκσονικὴ ἀντιπλατωνικὴ κριτικὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ

Εἶδομεν ἀνωτέρω πῶς ἡ ὑπερχρονικότης τῶν πολλαπλῶν πλατωνικῶν ὄντων, ὡς δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν αἱ Ἰδέαι ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὴν πέραν τῆς χρονικῆς αἰσθητῆς πραγματικότητος, ὑποκειμένης εἰς μεταβολάς, τοποθετουμένην σταθερὰν ἀναλλοίωτον, καὶ αἰωνίαν ὑπόστασιν τοῦ νοητοῦ κόσμου, ὡς καὶ πῶς αὕτη ἀντιτίθεται πρὸς τὴν μπεργκσονικὴν ἀντίληψιν περὶ διαρκείας. Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, τὴν τοιαύτην ἀντίθεσιν εἰς τὴν βασικὴν διαφορὰν τὴν χαρακτηρίζουσαν τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς ἐφ' ὧν στηρίζονται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ πλατωνικὴ καί, γενικώτερον, ἡ ἀρχαία φιλοσοφικὴ διάθεσις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μπεργκσονικὴ μεταφυσικὴ θεώρησις. Αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι, καθ' ὅσον ἐξάγονται ἐκ συλλήψεων ὅλως διαφόρων τοῦ πραγματικοῦ. Ἐν τῇ μπεργκσονικῇ « Δημιουργικῇ ἐξελίξει » ὑπογραμμίζεται σαφέστατα τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφικῆς μελέτης χαρακτηρίζεται